

УДК 378:81'272]:37.014

**Братко М. В., кандидат педагогічних наук, доцент, директор
Університетського коледжу
Київського університету імені Бориса Грінченка
МОВНІ СТРАТЕГІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВИЩОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Одним із найактуальніших завдань вищої школи сьогодні є підвищення ефективності її діяльності. Освітній процес професійної підготовки має обов'язково, окрім ґрунтовної теоретичної підготовки, мати діяльнiсну та компетентiстну спрямованiсть, бути зорiєнтованим як на фахову підготовку, так і на розвиток навичок 21 столiття, до яких професор Університету Мельбурна і директор Дослiдницького центру оцiнки освіти Патрік Гріффі́н відносить: грамотність – базові знання мов, рахунку, фінансів, наук, культур; компетенції – критичне мислення, вирішення проблем, творче мислення, співробітництво; особисті якості – цікавість, ініціативність, наполегливість, лiдерство. Звертаємо увагу, що на перше місце поставлено знання мов, адже мова – це найважливіший засіб спілкування і пізнання. За твердженням О. Пономаріва, «чужу мову можна опанувати за порівняно короткий проміжок часу, а рідну треба вивчати все життя»(Пономарі́в О., 2013)[1, с.9]. Відтак, зважаючи на складний історичний шлях становлення української державності, особливий сучасний стан гібридної війни із сусідньою країною, особливу увагу на всіх етапах отримання освіти варто приділяти опануванню особистістю української мови та іноземних мов, які допоможуть в процесі інтеграції у європейський та світовий соціокультурний простір.

Практичний досвід у сфері освіти дозволяє нам стверджувати, що таке багатоаспектне та комплексне завдання щодо результатів діяльності освітнього закладу успішно може реалізуватись за умови застосування середовищного підходу у вищій освіті. Адже якісне освітнє середовище

вищого навчального закладу є специфічним полем, сукупністю умов організації досвіду в освіті. Без сумніву, мотивація, схильності, бажання та цілі особистості є тією специфічною силою, яка спонукає її до розвитку. Проте, щоб ці механізми включились, необхідний певний поштовх. Відтак, життєве середовище людини відіграє важливу роль в цьому процесі. Освітнє середовище вищого навчального закладу впливає на поведінку та академічні результати студентів, є вагомим чинником якості освітнього процесу та його результатів.

Для розуміння можливих мовних стратегій в освітньому середовищі вищого навчального закладу, необхідно проаналізувати феноменальні риси освітнього середовища вищого навчального закладу та існуючі підходи до формулювання стратегії, як родового поняття до поняття «мовні стратегії в освітньому середовищі вищого навчального закладу».

Серед численних наукових міркувань щодо сутності феномена середовища нам імпонує підхід до його розуміння В. Слободчікова, що опирається на два трактування поняття «середовища»: 1) середовище – як сукупність умов, обставин, обстановка, яка оточує індивіда; 2) середовище – як середина – серцевина – засіб – посередництво. На думку вченого, середовище створюється у результаті спільної діяльності суб'єктів освітнього процесу, воно не є наперед заданим і може змінюватись. Освітнє середовище виступає центральним компонентом сфери освіти, центрує в собі цілі, зміст, її організацію в конкретній освітній ситуації; визначає вектори та склад здібностей, якостей людини, становлення яких відбувається у процесі освіти. Це також соціокультурні форми предметності, які входять або можуть входити в зміст освіти. Параметрами антропологічної моделі освітнього середовища є її насиченість (ресурсний потенціал) і структурованість (спосіб її організації) (Слободчіков В., 2010) [2]. Такий підхід розглядає особистість як дієву силу в процесі власного становлення, модератора взаємодії з компонентами оточення, ініціатора взаємодії з іншими суб'єктами освітнього процесу, в тому числі через спілкування та за посередництвом мови.

Отже, освітнє середовище – це багаторівнева система умов/обставин/чинників/можливостей, яка забезпечує оптимальні параметри освітньої діяльності певного освітнього суб'єкту в усіх аспектах – цільовому, змістовому, процесуальному, результативному, ресурсному. Якщо мова йде про освітнє середовище вищого навчального закладу, то варто також враховувати часовий параметр та особливості певного освітнього закладу, в якому сформувалось таке середовище. Середовище є освітнім, коли, у своїй сукупності усі його складові (матеріальні, міжособистісні стосунки, психолого-педагогічні умови) працюють на формування і розвиток особистості. Відтак, освітнє середовище вищого навчального закладу, на нашу думку, багатосуб'єктне та багатопредметне системне утворення, що має об'єктивні можливості цілеспрямовано впливати на професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця, забезпечуючи його готовність до професійної діяльності та/або продовження навчання, успішного виконання соціальних ролей та самореалізації у процесі життєдіяльності. За своєю природою — це комплекс умов-можливостей та ресурсів (матеріальних, фінансових, особистісних, технологічних, організаційних, репутаційних) для освіти особистості, що склались цілеспрямовано в установі, яка виконує освітні функції щодо надання вищої фахової освіти, забезпечує можливості для загальнокультурного та особистісного розвитку суб'єктів освітнього процесу.

Освітнє середовище вищого навчального закладу є детермінантою розвитку, становлення особистості у період здобування нею фахової освіти у вищому навчальному закладі. В освітньому середовищі вищого навчального закладу зосереджений зміст «освітнього життя особистості», чинники, причини освітніх процесів та явищ. Взаємодія особистості та освітнього середовища є значимою завдяки властивостям середовища залучати суб'єкта освітнього процесу до освоєння, використання, обміну і поширення культурно-освітніх цінностей, що призводить, у кінцевому підсумку, до самовизначення і самореалізації особистості. Здобувач вищої освіти

знаходиться в постійній взаємодії з освітнім середовищем вищого навчального закладу: освітнє середовище впливає на особистість, особистість своєю діяльністю змінює середовище. Молода людина, вступаючи до вищого навчального закладу, керується певними особистісними потребами, що пов'язані з набуттям вищої освіти, яка дозволить їй успішно здійснювати професійну діяльність та досягати життєвого успіху. Ці прагнення спрямовані на освітнє середовище. Якщо в освітньому середовищі реалізуються очікування особистості, то воно стає для неї цінним і посправжньому освітнім. Якісним можна вважати освітнє середовище в тому випадку, коли воно спроможне забезпечувати всім суб'єктам освітнього процесу можливість для задоволення освітніх потреб, особистісного розвитку, саморозвитку. В ідеальному освітньому середовищі всі компоненти спрямовані на задоволення потреб особистості, пов'язаних з набуттям компетентностей, досвіду, що стануть в подальшому підґрунтям для професійної та життєвої кар'єри. Домінантною функцією освітнього середовища вищого навчального закладу є надання освіти (освітня функція), а саме вищої освіти. Ця функція є поліаспектною та поліструктурною і включає, на нашу думку, *освітньо-професійну, освітньо-соціалізаційну, освітньо-культурну складові*, які можна розглядати як окремі базові функції освітнього середовища вищого навчального закладу, оскільки на їхню реалізацію витрачається лівова частка його ресурсів та часу. Для зручності вивчення взаємодії особистості з освітніми середовищем вищого навчального закладу нами виділено такі компоненти: *особистісний* (суб'єкти освітнього процесу, зв'язки і взаємовідносини між ними, що проявляються у діяльності, спілкуванні та поведінці); *аксіологічно-смісловий* (місія, візія, стратегія, цінності, традиції, церемонії, ритуали, символи, корпоративна культура, історії соціально-схвального життєвого успіху випускників); *інформаційно-змістовий* (основні та допоміжні освітні програми; позааудиторні культурні та соціальні проекти; нормативні документи, які регламентують освітню діяльність та взаємодію суб'єктів освітнього процесу); *організаційно-*

діяльнісний (форми, методи, способи, технології, стилі взаємодії та поведінки суб'єктів освітнього процесу, способи комунікації, в тому числі через соціальні мережі, управлінські структури та механізми, в т.ч. студентське врядування); *просторово-предметний* (матеріально-технічна інфраструктура, аудиторний фонд, комп'ютерний парк, обладнання для внутрішньої ІК-мережі, виходу в Інтернет, бібліотечні ресурси, в т.ч. електронні, побутові умови, дизайн та обладнання приміщень).

Поняття “стратегія” грецького походження, дослівно означає “мистецтво генерала”, в управлінській теорії трактується як:

- модель дій, набір правил і прийомів, за допомогою яких досягають довгострокових цілей розвитку;
- певним чином організована, цілеспрямована та керована лінія поведінки, обрана індивідом для виконання завдання, яке він/вона ставить собі сам/сама, або з яким він/вона стикається;
- детальний всебічний комплексний план, призначений для того, щоб забезпечити здійснення.

Аналіз джерельної бази дозволяє стверджувати, що в узагальненому вигляді поняття «мовні стратегії» означає систему технологій, засобів, підходів до організації навчальної та позанавчальної діяльності, які забезпечують особистості вільне володіння рідною і, як мінімум, однією-двома іноземними мовами.

На нашу думку, мовна стратегія в освітньому середовищі сучасного українського вишу має передбачати створення певного мовно-інформаційного середовища професійної підготовки, в якому забезпечені умови для функціонування та вдосконалення української мови як безпосередньо в навчальному процесі, так і поза аудиторній роботі. Це забезпечить збереження національної тотожності, сприятиме формуванню ідентичності молодій людині, причетності до нації та держави, збереженню генетичного коду нації, особливих світоглядних орієнтирів та зразків, способів сприйняття світу, що притаманні українському народу. Крім того,

беручи до уваги задекларовані проєвропейські вектори розвитку нашої держави, варто звернути увагу на заохочення та підтримку вивчення мов Європейського Союзу, а також мов, які є найбільш поширеними в світі (щонайменше двох іноземних мов). Хочеться зауважити, що понад сто років тому, випускники класичних гімназій, не кажучи про випускників університетів, в Російській і Австро-Угорській імперіях, крім давньогрецької та латинської, знали також одну-дві іноземні мови. Сьогодні іншомовна компетентність суб'єктів вищої освіти є умовою реальної включеності до глобальної освітньої та наукової сфери.

Мова має йти про різнобічне сприяння розвитку мовного інтелекту кожного учасника освітнього процесу, як студента, так і викладача; збагачення особистого мовного тезаурусу до рівня, який дозволить особистості успішно функціонувати в різних професійних та життєвих ситуаціях, уникати деструктивних ситуацій, обирати професійно-доцільні та культурно-відповідні комунікативні тактики, дотримуватись норм вербальної комунікації, в тому числі моральних та етичних.

Функціонування в сфері освіти на належному рівні української мови сприятиме формуванню суверенної національної системи освіти, а приділення уваги вивченню іноземних мов дозволить вирішити завдання адаптації до глобальних викликів в сфері освіти.

Література

1. Пономарів О.Д. Українське слово для всіх і для кожного/ Олександр Пономарів. – Київ:Либідь, 2013. – 360 с.
2. Слободчиков В. И. Структура и состав образовательной сферы: категориальный анализ / В. И. Слободчиков // Психология обучения . – 2010. — №1. – С. 4—24.